

1980-1990 YILLARI KÜLTÜREL PARADİGMASININ DÖNEMİN, DEVLET RESİM HEYKEL YARIŞMALI SERGİLERİNİN ESTETİK SÖYLEM VE PRATİĞİNE YANSIMALARI

Almila TERCANER*

Özet

12 Eylül 1980 darbesi sonrası ülkeye egemen olan *'pushu'* yılları, sanatın aydınlığı ile aşmaya çalışan sanatçıların büyük bir kısmının *'o yıllara'* ilişkin ya da *'o yıllardaki'* resmetme tarz ve anlayışları dönemin Devlet Resim ve Heykel Sergilerine yansımıştır. Bu bağlamda dönemin "Devlet Resim ve Heykel Yarışmalı Sergi" katalogları 1980'lerde Türk resim sanatının gelişim çizgisini izlememiz açısından görsel arşiv niteliği taşımaktadır.

1980-1990 yılları arasındaki on yıllık zaman dilimine odaklanan bu çalışmada, bu yıllar içindeki sanatsal ve kültürel değişim Devlet Resim ve Heykel Sergileri üzerinden açıklanmaya çalışılmış; bu süreçte resim sanatında ortaya çıkan konu ve tartışmalar irdelenmiştir. Özetle bu yılları içeren kültür ve sanat ortamı, Devlet Resim ve Heykel Sergileri içeriği ile değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Sonuç olarak, 1980'lerde yeni bir anlam, nitelik ve içerik yüklenen Türk resmini Devlet Resim ve Heykel Sergileri'nde derece ve ödüle değer görülen eserler üzerinden irdeleyen bu çalışmada, konuya analogik bir pencereden bakarak, Türk resminin o dönem için yeni kabul edilen kimliği ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Türk Sanatı, 1980'ler, Devlet Resim ve Heykel Sergileri, çağdaş Türk resim sanatı, kültür ve sanat yaklaşımları/tartışmaları

CULTURAL PARADIGM PERIOD BETWEEN 1980-1990 RESPONSE ON THE PRACTISE AND AESTHETIC DISCOURSE OF WHICH STATE PAINTING AND SCULPTURE COMPETITION

Abstract

The artists who decided to surpassing the 80s political pressure by art and the same artists also are able to keep in communication with the community through with exhibitions and art magazines in 1980s, in the meantime the considerable part of exhibited work of art are located in State Art Painting And Sculpture Exhibition catalogue. In this context, the catalogues have the characteristics of visual archive to monitored of developmental stages of Turk Painting Art in 1980s.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Bilim Dalı, almiboleyn@windowslive.com

This study focuses on the ten-year time period, especially between 1980-1990. In these years the artistic and cultural Exchange tried to be explained through State Art Painting And Sculpture Exhibition. In this process, the emerging issues and debates in painting art is examined.

To sup up, culture and art environment in these years tried to read with the contents of the exhibition. As a result; Turkish Picture is gained meaning, quality and content in 1980. This study also scrutinise at Works by being deemed worthy of an award and degree in State Art Painting And Sculpture Exhibitions. As well, being accepted Turkish painting new identity for that period is revealed to approach within historical process of the subject.

Key Words: contemporary Turkish art, 1980's, State Art Painting And Sculpture Exhibitions, contemporary Turkish painting art, cultural and artistic approaches/discussions

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana gerçekleştirilmiş olan sanatsal etkinlikler içerisinde önemli bir yere sahip olan ve 1939'dan günümüze kadar aralıksız düzenlenen Devlet Resim ve Heykel Sergileri, kamu iradesini yansıtan sanatsal bir etkinliktir. Devlet Resim ve Heykel Sergileri, gündemdeki önemli sanat akımlarına, dönüşümlere temel hazırlaması açısından çağdaş Türk sanatında önemli bir yere sahiptir. Hangi sanatsal görüşe ya da gruba/birliğe bağlı olurlarsa olsunlar sanatçıları ve onların farklı yaklaşımlarını bir araya getirip eserlerini tanıtmayı amaçlayan bu sergiler, çağdaş Türk resminin durumunu ve geleceğini yakından ilgilendiren, günümüzde de devam eden çok önemli tartışmalara platform oluşturmuştur.

20. yüzyılın önemli dönemlerinden biri olan 1980'lerde, Türkiye Dünya ile paralel olarak birçok değişime uğramıştır. Bu süreçte küreselleşmeyle birlikte gelen düşünce sistemi, yerel, ahlaki, kültürel değerlerle bağlantılı olarak sanatı da etkilemiştir. Bu etkilerin Türk resmi üzerindeki yansımalarını anlayabilmek için, bu incelemede Devlet Sergileri'nin 1980-1990 dönemi Türkiye'sinin plastik sanatlar ortamı ile olan yakından ilgisi, bu yıllarda yaşanan, çağdaş Türk sanatına yön veren gelişmelerin ardından değerlendirilecektir.

Bu bağlamda konunun anlaşılabilirliğini sağlamak için, 1980-1990 yılları arasında kalan zaman diliminin kültürel paradigması hakkında bilgi verilecek; bahsi geçen sürecin en önemli sanatsal etkinliği olan Devlet Resim ve Heykel Sergileri üzerinde durulacaktır. Sergide resim alanında derece alan sanatçılar ve yapıtları sınırlandırma dâhilinde ele alınarak, dönemin sanatçı profili, sanat

eğilimleri ortaya konacak; sergilerin kültür-sanat ortamındaki yeri ve önemi açıklanmaya çalışılacaktır.

1. 1980-90 YILLARI ARASINDA OLUŞAN KÜLTÜREL PARADİGMA VE TÜRK SANATÇISINA YANSIMALARI

1980'lerde dünya genelinde toplumsal olayları tetikleyen bir dizi siyasi gelişme yaşanmıştır. Bu dönem; İngiltere'de Thatcher, Amerika'da Reagan'ın liberal ve muhafazakâr politikalarının hâkim olduğu; vatan, millet, aile değerlerini öne çıkardığı bir dönemdir. Yaşanan politik gelişmelerin yansıması kaçınılmaz olarak Türkiye'de de etkili olmuştur. Bu yıllarda tüm dünyayı etkisi altına alan yeni-liberalizm ve yeni muhafazakârlığın bir karışımı olan politikanın bir benzeri "Özalizm" Türkiye'de de yaşanmıştır.

Resim 1. Sabri Akça, Mutluluk Ortamı, 66 x 56cm., Kağıt/Kolaj+Pastel

Kaynak: T.C. Kültür Bakanlığı.(1980). 41. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Kataloğu, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

1970'ler Türkiye'si kültürel, ekonomik, politik bağlamda küresel değişimlerden en çok etkilendiği dönemdir. Bu nedenle, Türkiye'de birçok alanda, birçok çelişkinin aynı anda bir arada var olduğu kaos ortamı yaşanmıştır.

Bu dönemde dünyada yaşanan ve Türkiye'ye etkileyen olaylara bakacak olursak; Çernobil faciası, İran-İrak savaşı, Tito'nun 1980'de ölümü ve sonrasında 1990'larda Bosna Savaşı, Yugoslavya'nın parçalanması gibi bir dizi trajedi ile karşılaşırız. Bu trajediler modernizmin determinist ilerlemesine son vermiştir.

Ayrıca 1989'da Berlin Duvarı yıkılmıştır. Amerika'nın 1960'ların ikinci yarısında, Vietnam savaşı sonrası izlediği muhafazakâr politikaya karşı, 1980'lerde ACT-UP, Art Workers Coalition gibi gruplar ve Krzysztof

Wodiczko gibi sanatçılar bu baskıcı ortama karşı çıkararak seslerini duyurmaya çalışmışlardır (Duben ve Yıldız, 2008: 13-18).

Cumhuriyet resmi 1980'lere, 1980 12 Eylül'ünde sivil toplum kurumlarının özellikle de demokrasinin askıya alınması gibi olumsuz bir sosyal olguyla girmiştir. Bu dönemde aydın olma değerlerini tartışan, militaryal imajları sorgulayan politik duyarlılığını resimlerine yansıtan küçük bir sanatçı grubu olmakla birlikte, plastik sanatlar alanında başlangıcından günümüze olduğu gibi sanatçıların büyük bir çoğunluğu entelektüel tepki gösteren diğer sanatçılar içinde olmamışlardır. Bu dönemde, tuvallerine ironik bir eleştiri ile anti-militarist imgeleri, de-politizasyonu veya sosyal karmaşayı resmeden çok az sayıda sanatçı vardır. Onlar da üslupsal yaklaşımlarıyla değil, sadece siyasal eleştiri yüklü betimlemeleriyle 1980'lerin ilk yarısının temsil etmişlerdir. Ancak yaptıkları sosyal içerikli bu eserler Türk resmindeki politik içerikli ilk figüratif resimler olarak Türk resim sanatı repertuarında yer almışlardır (Germener, 1999: 22). Geriye kalan büyük sessiz çoğunluk ise militaryal sınırlamalar ve de-politizasyonun üretip tırmadığı adeta bir bellek yitirimine (anamnez) uğramış; ardından kendilerinin yalnızca seyirci olduğu yeni olgusal, üslupsal ve kavramsal içeriği kavrayamayışın getirdiği infiratif (yalnızca) bir lümpenliğe sürüklenmişlerdir (Başkan, 2014: 107).

Resim 2. Nuri Abaç, Köydeki Alman Gelin, 120 x 110cm., Yağlıboya/Tuval

Kaynak: T.C. Kültür Bakanlığı.(1981). 42. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Kataloğu. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Bu kaygısız ve lümpen belirsizlik içinde bu alanda hareketlilik kazanan önemli bir başka konu ise, sanat eserinin finans çevreleri ve spekülörlerin illegal maddi kaynaklarına legalite ve saygı arayan çevrelerce keşfi, medyanın da provakatif yayınlarıyla o zamana kadar para etmeyen sanat ürünlerinin alınıp-satıldığı spekülatif bir karaborsasının ve piyasasının oluştuğu profesyonel bir ilgi alanı olmasıdır. Yani etkili bir sivil toplum, modernist bir kitle kültürü ve resmi devlet alanının dışında sanatı besleyebilecek özerk bir burjuvazi ve bu ortamdan yararlanmak isteyen çok sayıda sanat galerisi,

nitelikleri kendilerinden menkul sanatçı ve bir o kadar da sanat yazarı ortaya çıkmıştır. Kendi ifadesi ile “Bir iyi niyet varsayımı”ndan hareketle dönemi değerlendiren J.N. Erzen, Türkiye’de plastik sanatların (1980’lerde) yüz yılın ardından “kendi organik yapısını kazandığını” ancak, “Batı dünyasında söz konusu olan sanat yaşamının doğal gelişim sürecindeki yenilikçi etkinlikler ve yeniliğe itici güçlerin” Türkiye sanat ortamında olmadığını, hatta “bu itici güçler”den gördüğü, “eleştiri, sanat yazımı ve sanat tarihi alanlarını tutucu güçlerin egemenlik ve baskı altında tuttuğunu” ifade eder (Erzen, 1983: 4). Bu yaşananların olumlu yanı, bu yıllarda birçok sanat dergisinin yayımlanmış, gazetelerde bir süre kültür-sanat sayfalarının yer almış olmasıdır. Zamanla bu sisli hava dağılmış, nitelikleri su götürmez sanatçılar ile Türk sanatına eleştiri anlamında önemli bir boyut kazandıran sanat yazarları elek üstünde kalmıştır (Başkan, 2014: 107-108).

Resim 3. Halil Akdeniz, İzmir Körfezi ile İlgili Görsel Denemeler, 115 x 115cm.,
Akrilik/Tuval

Kaynak: Kültür Bakanlığı.(1982). 43. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu.
Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Oysa çoğulcu eğilimlerin -farklı ve alternatif resim üsluplarının- Türk resmini tarihsel avangard kompleksten kurtararak yenilikçi, deneyci çizgiye getiren 1940-1970 yıllarının deneyimlerinden yararlanarak, 1980’li yıllar boyunca yapılabilecekler ile resim sanatımız bugün olduğundan çok daha iyi bir düzeyde olabilirdi. Bu açıdan 1980’li yıllar, 1950’li, 1960’lı ve 1970’li yılların istimiyle yol alınmış kapalı devre bir dönem olarak Türk sanatı tarihinde yer almıştır.

Fakat bahsi geçen dönemde zamanın ruhuna uyum sağlayarak dönemin reelpolitigine ve sosyal gerçeklere ilgisiz kalan sanatçılar dışında kalan önemli bir sanatçı grubu da, sanat ortamında değişen olgulara farklı bir açıdan bakarak, plastik anlatımda düşünceye öncelik tanıyan, minimalist, neoekspresyonist ve hiperrealist yorum denemeleri yaparak kendilerine yeni kavramsal zeminler bulmaya çalışmışlardır. Bu dönemde düzenlenen İstanbul Bienali, Yeni Eğilimler, Günümüz Sanatçıları, Sanart, Sanat Fuarı gibi etkinlikler de yeni

eğilimlerin peşinde olan sanatçıların işini kolaylaştırmış, çağdaş sanat kavramlarının çeşitli şekillerde geniş taban bulmasına önemli katkıları olmuştur (Başkan, 2014: 108).

2. 1980-90 YILLARI ARASINDA OLUŞAN KÜLTÜREL PARADİGMA VE DEVLET RESİM VE HEYKEL YARIŞMALI SERGİLERİNE YANSIMALARI

İlk defa 1939 senesinde gerçekleştirilen ve günümüze kadar aralıksız olarak devam eden Devlet Resim ve Heykel Sergileri, 77 yıllık varlığı ile ülkemizin sürekliliğini koruyan tek ve en önemli geleneksel sergisidir. Yarışmalı olan bu sergi pek çok sanatçıyı teşvik ederek onlara heyecan alanı yaratmıştır. Günümüzde önemli ustalar olarak saydığımız ressamlar bu yarışma ile kendini göstermiş ve resim tarihimizde yerlerini almışlardır. İlki İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıç tarihinde gerçekleşmiş olan sergi, her on yılda değişim gösteren dünya ve Türkiye politikaları ile içerik ve gösterim dili açısından paralel gelişim göstermiştir. Bunun yanı sıra serginin yapısı, döneminde üretilen sanat yapıtlarının hangi anlayışı temsil ederlerse etsinler iyisinin seçilerek sergilenip, ödüllendirilmesine yönelik büyük ve toplu bir sergi niteliğinde olmuştur. Devlet Resim ve Heykel Sergilerinin sanatçıları tek bir çatı altında toplamak ve seçilecek eserler ile müzeler kurmak dışında, dönemin Türk resim ve heykel sanatlarının panoramasını oluşturmak, yeni sanatsal tartışmaları ve biçim dillerini halka tanıtmak gibi amaçları da vardır. Türkiye'nin modern sanatı için bir dönüm noktası olan bu etkinlik, sanat tarihi yazımı açısından da büyük bir görsel arşivi bizlere sunmaktadır. Ayrıca sergi, İkinci Dünya Savaşı sonrası Demokratik Parti'nin başa geçmesi ile başlayan çok partili demokratik süreç, 1960 Askeri Müdahalesi, 1961 Anayasası, 1971 Muhtırası ve sol eğilimlerin yükselişi, 12 Eylül 1980 darbesi, 1983'te Özal iktidarı ile başlayan küreselleşme politikaları, 2000'li yılların AKP iktidarları gibi birçok sürecin sanatsal gösteriminde de belirgin bir veri tabanı oluşturmuştur.

Resim 4. Mustafa Ayaz, Ak ve Kara, 137 x 172 cm., Yağlıboya/Tuval

Kaynak: T.C. Kültür Bakanlığı.(1983). 44. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu.
Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Devlet Sergilerine yapılan eleştiriler yabancı sanat insanlarının jüriliği bırakmaları ile birlikte artış göstermiştir. Gerçekleşen sergilerin ardından ödüle ya da sergilenmeye değer bulunan eserler her zaman tartışmalara yol açmıştır. Bu durum yarışmaların doğasında bulunan yapısal özelliklerden kaynaklanmaktadır. Görecelik bu yapısallığın en temel niteliği olarak karşımıza çıkıyor. Bu yıllarda en iyi olarak kabul gören sanat eserlerinin belirgin özelliklerinin, renk ve biçim olgunluğu, sunuş zenginliği, bazı durumlarda da dramatik etki sağlamak için tercih edilen anlatım yalınlığı olduğu görülmektedir (Çavuşoğlu, 2000).

Resim 5. Hasan Akın, Ankara, 104 x 135 cm., Yağlıboya

Kaynak: T.C. Kültür Bakanlığı.(1984). 45. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu.
Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Devlet Sergileri 1980-1990 yılları arasındaki kültür sanat faaliyetlerinden etkilenmiş ve aynı zamanda onları etkilemiş; dönemin sanat tartışmalarının merkezinde bulunmuş ve çağdaş Türk sanatının ortamını hareketlendirmiştir. Resmîyeti ve sürekliliği ile önem kazanan sergi, sanatçıları bir araya getirmiş, yeni sanatsal gündemler oluşturmuş ve dönemin sanatsal perspektifini izleyiciye sunarak amacına ulaşmıştır.

Devlet Sergileri sanat ortamında gerçekleşen sorunları her zaman gündeme taşımıştır. Türk sanatının oluşum sürecinden beri yaşanan modern sanat/klasik sanat, hümanizma, milli sanat, yaşayan sanat ve non-figüratif gibi üslup tartışmaları her on yıllık zaman diliminde değişim göstermiş; bizim çalışmamızı kapsayan dönemde ortaya konan eserler ise gelenek/yenilik, koruma/yenileştirme, kitle kültürü/yüksek sanat, sağ/sol, usallık/usdışılık, geçmiş/gelecek, modernizm/gerçeklik, soyutlama/temsiliyet, avangard/kitsch gibi ikilemler ile gerilim alanına girmiştir. Bu zıtlıklar arasındaki ilişki bilindik çözümlerden uzaklaşmış ve kesin tercih yapma zorunluluğu yok olmuştur.

1980-1990 yılları arasında gerçekleşen Devlet Sergileri'nin katalog çalışmaları sergide yer alan eserlerde genellikle, manzara, iç mekân, ölü doğa, portre, gerçeküstü, alegorik, günlük yaşam, Anadolu, köy hayatı, meslek grupları, gecekondu kültürü gibi konuların farklı ifade biçimleri ile ele alındığını ortaya koyar. Sergilerde daha çok dışavurumcu örnekler görülmekle birlikte, soyut, figüratif, non-figüratif, geleneksel, biçimci, eleştirel, naif, kübist anlatım biçimlerinin de yer aldığı görülmektedir.

Çalışmamızın sınırları dahilinde incelediğimiz yapıtların büyük bir kısmı 1980'lerde güçlenen "yeni-figürasyon" akımını temsil ederler. Bu eserler arasında "toplumsal-eleştirel-gerçekçi" örneklerin yanı sıra "fantastik-gerçekçi" eğilimine sahip "dışavurumcu-sürrealist" olarak sınıflandırabileceğimiz bir grup vardır. 1980-1990 yılları arasında düzenlenen yarışmada derece alan sanatçıların resimleri incelendiğinde görüldüğü üzere, Türk ressamları psikolojik ve toplumsal eleştiri yorumları ile bu döneme damga vurmuşlardır. Değişen toplum değerlerinin de net şekilde izleyiciye yansıdığı eserlerde dışavurum en önemli özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Resim 6. Arzu Ayşe Başaran, Adsız, 160 x 180 cm., Yağlıboya

Kaynak: T.C. Kültür Bakanlığı.(1985). 46. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu.
Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Figüratif ifadeye odaklanmayı ve diğerlerinden farklı olma isteğini arttıran "yeni-figürasyon" eğilimi ve 1970'den başlayarak devam eden özgünleşme çabalarının bir uzantısı olarak nitelendirebileceğimiz öznel anlatımlar sanata çeşitliliği getirmiştir. Sanatçıların dışavurumcu ve lirik ifadeleri daha çok tercih ettiği bu yıllarda, 1920 ve 1930 kuşağının usta sanatçı kimlikleri belirlenmiştir. Ressamlarımız biçimlerini değiştirmemiş ancak teknik yönden daha olgun özellikler gösteren çalışmalar sunmuşlardır. 1980'lerde ortaya konan figüratif resimlerin olgunlaşmasına doğrudan etkileri olan 1940 kuşağı sanatçıları ise, dışavurumcu anlayışlarında renkçi-lekeci anlatımlar ve yarı soyut biçimlendirmeler ile özgün yorumlarına ulaşmışlardır.

80'li yıllarda yapılan resimlerin 60 ve 70'lerin figür resimlerinin bir uzantısı olduğunu söyleyebiliriz. Bu dönemde dışavurumcu kanalda yaşanan çoğalma nitelik değil nicelik anlamında gerçekleşmiştir. Soyut resim ve üç boyutlu eserler çok küçük bir sanatçı grubu tarafından tercih edilmiş ve etkisiz olmuşlardır. 80'lerde resim alanında yaşanan gelişmeler önemlidir ve daha ayrıntılı incelenmesi gerekir. Kısaca şu özelliklerden söz edebiliriz,

Bu yıllarda sanat dünyasında bir kuşak çatışması var olmuştur, Batı sanatı farklı bakış açıları ile sorgulanıp yorumlanmıştır, yakın geçmişten uzaklaşmaya gidilirken uzak geçmişe yönelme eğilimi artmıştır, Batılı sanatçılar benimsenmiş ve örnek alınmıştır, yeni medyalara ilgi duyulmaya başlanmıştır, günlük yaşamı içeren ikonografiler daha çok tercih edilmiştir, biraz popülist ve anti entelektüel bir eğilim doğmuştur, grafik sanatı önem kazanmıştır, önemsiz kültür ve pop müzik etkileri sanat eserlerinde göze çarpar hale gelmiştir, alt kültürün yüksek kültürün içine sızmaya başlaması bazı sanatçıların yoğun tepkisine neden olmuştur. Teknolojinin bir getirisi olarak büyük, küresel, çokuluslu bir iletişim ağı meydana gelmiş; insanlar bu iletişim ağını algılamakta güçlük çekmiştir. Sanatçılar da bireysel olarak bu iletişim ağının içine düşmüştür.

Resim 7. Nuri Abaş, Kervansaray 1985, 120 x 150 cm., Yağlıboya

Kaynak: T.C. Kültür Bakanlığı.(1986). 47. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

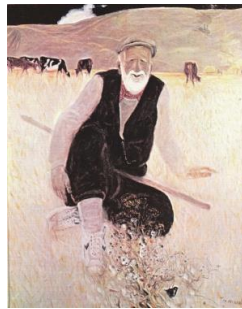
1980'lerde yaşanan dönüşüm modernizmden kaynaklı ortaya çıkan yeni bir dil ya da üslup değildir. Bu değişim daha çok toplumsal, kültürel, siyasal sorunlarla doğmuştur. Sanatçılar yeni doğan bu durum değerlendirmesinin içine girmiştir.

Sosyal bilimlerde toplumu ilgilendiren olguların gelişimi onar yıllık süreçler halinde incelenir. Çünkü günümüzde toplumsal değişimler onar yıllık süreçler içerisinde oluşmaktadır. Her on yıllık dönem bir sonraki dönemin temellerini içinde barındırır aynı zamanda bir önceki dönemin de etkilerini taşır. Doğal olarak sanat tarihçiler, bu etkileri ortaya çıkarıp söz konusu dönemi

tüm yönleri ile ele alarak dönemin içinde üretilen sanatı besleyen kaynakları ortaya koymalıdır. Sanat ile sosyal yapının ilişkisi, insan ile sosyal yapı arasındaki ilişkinin önemli aşamalarından biridir. Bu sebeple sanat ve sosyal yapının ortak dinamiklerinde yaşanan herhangi bir değişim kaçınılmaz olarak biçim ve içerik yönünden sanata yansır (Erinç, 2009). Çalışmada 1980'lerin resim sanatı bu bakış açısı ile değerlendirilmiştir.

1980-1990 kuşağı sanatçılarımızın resimlerinde, figüratif anlatımda görülen yoğunlaşma ile birlikte sanatta gelişim grafiğinin yükseldiği ve etkin bir sanat ortamının oluşturulduğu görülmektedir. Bu dönemde biçimsel olarak ustalaşan sanatçılar, sanat piyasasının güçlenerek büyük sanat müzayedelerine dönüşmesinde büyük etkiye sahip olmuşlardır. Fakat resmin ticari meta şeklinde kazandığı bu önem, bazı sanatçıları arza göre üretim yapmaya yönelttiği için olumsuz sonuçları da beraberinde getirmiştir. Yaşanan olumsuzluklara rağmen 1960'lardan 1980'lere üç kuşak sanatçının bulunduğu bu dönemde biçimlerinde ustalaşarak uluslararası tanınırlığa ulaşan sanatçıların, resmi düşünsel bir zemine oturtan ve teknik güçlerini yansıtan özgün yaratıları genç kuşak için örnek teşkil ederek yeni bir bilinçlenmeyi sağlamıştır.

Resim 8. Nevzat Akoral, Sığırtmaç, YB., 90 x 115 cm.

Kaynak: Kültür Bakanlığı.(1987). 48. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu.
Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 6.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

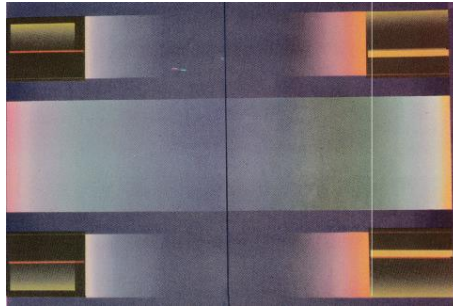
1980-1990 yılları arasında, toplum ve kültür yapılarında yaşandığını gördüğümüz köklü dönüşümleri, sanayileşmenin beraberinde getirdiği sorunları, köylerden kentlere göçleri, teknoloji ve iletişim alanında yaşanan gelişmeyi ve bunlara bağlı yan etkenleri temeli 70'lerden önceye dayanan bir oluşumun devamı olarak (Özsezgin, 1999: 118) nitelendirebiliriz. Köklü

dönüşümleri gözleyebildiğimiz böyle bir dönemde, sanat doğru okunup, çözümlenirse politika kadar önemli göstergelere sahip olduğu kabul edilebilir.

Bir dönemin sanat ortamını anlamaya çalışırken, o dönemin iktidar sahipleri ve siyasi gelişmelerini göz ardı etmek yanlış bir tutum olur. Bu bağlamda 1980'lerden sonraki sanat ortamı ekonomik ve siyasi gelişmelerle paralel olarak bir dönüşüm geçirmiştir. Sanat her zaman toplumun farklı kesimlerindeki dinamikleriyle etkileşim içerisinde olmuş ve farklı algılarla ortaya çıkmıştır. 1980 sonrası sanatta bu durum açık olarak izlenebilmektedir.

Siyaset 1980 kuşağı sanatçılarının örgütlenmesinde büyük etkilere sahip olup örgütlenme biçimini de belirlemiştir. Türk sanatında sanatçı gruplarına baktığımızda, gerek geçmiştekiler gerekse günümüzdekiler buldukları dönemlerin politik yaşamının etkilerini yansıtmışlardır. Yeniler, Müstakiller, D Grubu v.b. gruplar kültürel süreçleri içerisinde oluşan özelliklere göre örgütlenmişlerdir. 1980'lerde sanatçılar arasındaki örgütlenme şekli ise 1968'lerde olduğu gibi tabulaştırılmış doğal liderlere yönelik gelişmeyip, bireysel iradeye bağlı gerçekleşmiştir (Karavit, 2002).

Resim 9. İsmail Ateş, Boşlukta Karşıt Güçler, YB., 120 x 200 cm.

Kaynaklar: T.C. Kültür Bakanlığı.(1988). 49. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

80'lerde sanat pazarı serbest piyasa ekonomisinin liberal ortam koşullarına bağlı olarak canlılığını korumuştur. Özel sanat galerilerinin ve resmi galerilerin etkinliklerinin azaldığı bu dönemde Batı'nın sanat pazarına açılma isteği tartışılmaya başlanmıştır. Gelişen ve hızlanan iletişim sanatçıların Batı'da geçerli olan düşünce ve akımlara uygun eser üretimlerine olanak sağlamıştır. Böylece resim sanatında bir kriz dönemine girilmiştir; çağdaş Türk sanatçıları kendi geleneksel biçim kökenleri ile ilişki kurmada zorluklar çekmiş ve geleneksel kökenleri ile temellenen büyük, etkin üsluplar yaratılmasında sorunlarla karşılaşmışlardır. Batı sanatı ile ilişkilerin yeni bir evresini oluşturan bu yeni oluşum günümüzde hala devam etmektedir ve yeni üslup sentezlerine ulaşabildiği oranda amacına ulaşabilecektir.

Ülkemizde 1980 kuşağı sanatçıları, genel yaklaşım ve üslup olarak figüratif ve soyut sanat eğilimlerine ilişkin alternatiflerin yanı sıra tüm dünyada egemen bir akım niteliği kazanan yeni-dışavurumcu eğilimden yana tercihlerini kullanmışlardır. Ancak Türk sanatçılarının özel mekânlarda ya da galerilerde sergilenen eserleri eğilim farklılıklarının daha iyi algılanmasına olanak sağlamıştır.

1980'lere kesintisiz olarak gelen soyut sanat döneminden sonra figüratif sanata dönüş olduğunu iddia edenler olmuştur. Ancak figüratif sanat hiçbir zaman yok olmamıştır. Zamanla değişen değerler ve figürün uygulanma çeşitliliği düşünüldüğünde de giderek önem kazandığı görülmektedir. Genelde geometrik ve lirik olarak belirlenen soyut üslup eğilimlerinde, giderek post modern anlayış takip edilerek kavramsal ya da minimalist çözümlerinin araştırıldığı görülmüştür. Geçmiş yıllarda kullanılan şema geometrisi ya da geçmişin dekoratif simgelerinden arta kalan bu soyut üslup, mesaj iletiminde simgelerin içselliklerine dikkat çekmeyi amaçlamıştır (Çavuşoğlu, 2000).

Resim 10. Cemal Bingöl, Kompozisyon, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 85 x 120.5 cm.

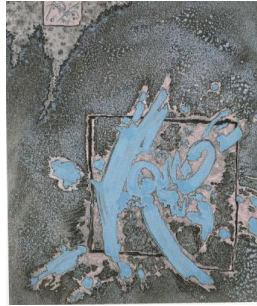
T.C. Kültür Bakanlığı.(1989). 50. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

1980'li yıllara baktığımızda dışavurumcu yaklaşımın Batı resmine paralel olarak gelişim gösterdiğini görürüz. Bu eğilim, Batı'da pek çok ülke ile birlikte Türkiye'de aynı zaman diliminde görülen ve uluslararası olarak nitelendirilebileceğimiz bir sanat tavrını meydana getirmiştir. Fakat yeni-dışavurumculuk ülkemizde kendine has sosyo-ekonomik ve kültürel şartlar çevresinde, galerici ve koleksiyonerlerin klasik resimleri tercih etmeyerek modern resimleri talep etmesi sonucunda gelişmiştir (Taşdemir, 1995). Yüzyıl başlarındaki Alman ve Fransız kökenlerinden sonra İkinci Dünya Savaşı sonrası Amerikan soyut dışavurumculuğu da, 1980'lerin yeni-dışavurumcu yaklaşımlarına birer dayanak oluşturmuştur. Ancak bu yılların yeni-dışavurumculuğu, geçmişteki kökenlerini sorgulayarak postmodern eğilimler göstermiş bunun yanı sıra yeni-dışavurumculuğu temsil eden eserlerde güncel

sorunlar da işlenmiştir. Türkiye’de ise yeni-dışavurumculuk genelde toplumsal bunalımlara gönderme yapan eserleri temsil eden kaotik bir üslup olmuştur.

Batı’da toplumsal ve siyasal konuların ağırlıklı olarak tercih edildiği 1960 sonrası sanat hareketleri, bir durum karşısında tavır alan, gündelik gerçeklikle ve toplumla ilişki kuran, siyasal ve kültürel olgularla yoğun şekilde uğraşan çağdaş sanat, Türkiye’de seksenli yıllarda yaygınlaşmıştır (Duben ve Yıldız, 2008). 1980 kuşağı sanatçıları, doğanın görüldüğü şekli ile temsili yerine duyguların ve iç dünyanın öne çıktığı dışavurumculuk ile Türkiye’de yaşanan baskı ve bunalım dönemleri, sağ-sol çatışmaları, terör-anarşi, teknoloji-sanayi, tüketim-enflasyon gibi yıpratıcı etkenleri anlatım olanağı bulmuşlardır. Medya aracılığı ile bilgiye ulaşma daha da kolaylaşmış, sanatçılar bütün akımları sorgulamaya ve seçmeci bir tavır sergilemeye başlamışlardır. İzleyiciler ise sergi ve yapıt bolluğu ile kazanımlar elde etmiş, sermaye birikimlerini çağdaş sanata yatırma yönünde olumlu değişimler yaşanmıştır. Böylelikle izleyici ve alıcı kitle meydana gelmiş, sanat pazarı canlanmış ve daha çekici hale gelmiştir. Bu arada Batı sanatında bilinen adıyla postmodernist tepki ile karşılaşmıştır. Postmodernizm, değişmez bir sanat anlayışı olmayan, üslupsal gruplamalara sığmayan, sanatçının kendini bireysel güç ile ifade ettiği bir tavrıdır. Bu yıllarda postmodernist ilgiler içinde çalışan sanatçılarımız, kendi dünyalarını yaratmış, içerik yüklü anlatımlarında kişisel vurgulara, eleştirilere yer verdikleri dışavurumcu çalışmaları ile postmodern söyleme ortak olmuşlardır.

Resim 11. Bilal Erdoğan, Parçalanmalar D-8, Yağlıboya, 135 x 160 cm.

Kaynak: T.C. Kültür Bakanlığı.(1990). 51. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

KAYNAKÇA

Başkan, S. (2014). Türk Resminde Yeni Eğilimler ve Kavramsallık Arayışları: 1960-1980, ZfWT, ss. 107-108.

- Çavuşoğlu, İ. (2000). *Resim sanatında yeni ve figüratif eğilimler.*, *Türk Dünyası Kültür ve Sanat Sempozyumu Bildiri Kitabı*. Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta
- Duben, İ., & Yıldız, E. (2008). *Seksenlerde Türkiye'de Çağdaş Sanat: Yeni Açılımlar*, 1. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 13-18.
- Erinç, M. S. (2009). *Sanat Sosyolojisine Giriş*, Ütopya Yayın Evi, Ankara.
- Erzen, J. N. (1983). Yeni Eğilimler Genel Bir Değerlendirme, *Boyut Plastik Sanatlar Dergisi*, Sayı. 18, ss. 3-4.
- Germener, S. (1999).Cumhuriyet Döneminde Resim Sanatı. Ayla Ödekan (Ed.). *Cumhuriyet'in Renkleri Biçimleri* (ss. 22-25). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Karavit, C. (2002). *Akadeğimli Akademi'den Üniversite'ye Geçiş Sürecinde 1980-1990 Dönemindeki Öğrencilerin Deneysel Sanat Hareketleri*, Stüdyo İmge, İstanbul.
- Özsezgin, K. (1999). *Cumhuriyet'in 75 yılında Türk Resmi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Taşdemir, Nadir. (1995). *Türk figüratif resminde görülen dışavurumcu eğilimin 1980 sonrası yansıtış biçimi (yeni-dışavurumcu anlayış)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

KATALOGLAR

- T.C. Kültür Bakanlığı. (1980). *41. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Kataloğu*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- T.C. Kültür Bakanlığı. (1981). *42. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- T.C. Kültür Bakanlığı. (1982). *43. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- T.C. Kültür Bakanlığı. (1983). *44. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- T.C. Kültür Bakanlığı. (1984). *45. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- T.C. Kültür Bakanlığı. (1985). *46. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- T.C. Kültür Bakanlığı. (1986). *47. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- T.C. Kültür Bakanlığı. (1987). *48. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- T.C. Kültür Bakanlığı. (1988). *49. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- T.C. Kültür Bakanlığı. (1989). *50. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- T.C. Kültür Bakanlığı. (1990). *51. Devlet Resim ve Heykel Sergisi Katalogu*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.